

Sovet davrida O'zbekistonda ateizm targ'iboti va propagandalar.

Islomov Jamshid G'iyos o'g'li
Oriental universti 2-bosqich magistranti

Аннотация

Ushbu maqolada Sovet davrida O'zbekistonda ateizm targ'iboti va propagandasining shakllanishi, usullari hamda jamiyatga ta'siri tahlil qilinadi. Maqola Sovet hokimiyati tomonidan diniy e'tiqodga qarshi olib borilgan siyosat, ateistik tashkilotlar faoliyati hamda madaniy-ma'rifiy jarayonlarda ateizmning o'rni haqida ma'lumot beradi. Bundan tashqari, diniy qadriyatlar va an'analar bilan bog'liq murakkabliklar, hamda davlat va jamiyat munosabatlarining qanday o'zgarishlarga uchrangani ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari o'sha davrda mavjud bo'lgan ideologik kurashning ijtimoiy va madaniy sohalarga ta'sirini ochib beradi.

Kalit so'zlar: Sovet davri, O'zbekiston, ateizm, targ'ibot, propaganda, diniy siyosat, ideologiya, jamiyat, madaniyat

Abstract

This article analyzes the formation, methods, and societal impact of atheism propaganda and promotion in Uzbekistan during the Soviet era. It provides information on the Soviet government's policies against religious beliefs, the activities of atheistic organizations, and the role of atheism in cultural and educational processes. Additionally, the article examines the complexities associated with religious values and traditions, as well as changes in state-society relations. The research findings reveal the influence of the ideological struggle of that period on social and cultural spheres.

Keywords: Soviet era, Uzbekistan, atheism, promotion, propaganda, religious policy, ideology, society, culture

Аннотация

В данной статье анализируется формирование, методы и влияние на общество атеистической пропаганды в Узбекистане в советский период. Рассматривается политика советской власти в отношении религиозных убеждений, деятельность атеистических организаций, а также роль атеизма в культурно-просветительских процессах. Кроме того, обсуждаются сложности, связанные с религиозными ценностями и традициями, а также изменения в отношениях между государством и обществом. Результаты исследования выявляют влияние

идеологической борьбы того времени на социальную и культурную сферы.

Ключевые слова: Советский период, Узбекистан, атеизм, пропаганда, религиозная политика, идеология, общество, культура

Kirish

Sovet davri O‘zbekistonda tub ijtimoiy va siyosiy o‘zgarishlar davri bo‘lib, u yerda Sovetlar Ittifoqining markazlashgan siyosati va ideologiyasi keng tarqalgan edi. Ushbu davrda kommunistik partiya mamlakatning barcha jabhalarini nazorat qilib, diniy e‘tiqodni zaiflashtirish hamda ateizmi targ‘ib qilishga qaratilgan keng ko‘lamli propaganda kampaniyalarini amalga oshirdi. Ijtimoiy hayotning har bir sohasiga aralashgan davlat organlari, diniy tashkilotlarni tor-mor qilish va ularni davlat nazorati ostida ushlab turishga harakat qildi. Bu jarayonlar, o‘z navbatida, o‘zbek jamiyatining tarixiy, madaniy va diniy qirralariga kuchli ta‘sir ko‘rsatib, ilgari an‘anaviy e‘tiqodga ko‘proq qarshilikni yaratdi.

Sovet davrida ateizm targ‘iboti va propagandasi davlat siyosatining muhim bir qismi bo‘lib, ayniqsa Markaziy Osiyo respublikalari, jumladan O‘zbekistonda faol tarzda amalga oshirilgan. Bu davrda diniy e‘tiqodlar va an‘anaviy diniy tashkilotlar sovet hokimiyati tomonidan cheklangan, diniy mafkura o‘rniga marksizm-leninizm doktrinalari singdirilgan. Ateizm targ‘iboti nafaqat ilmiy asoslangan dunyoqarash sifatida, balki ijtimoiy-psixologik va madaniy yangilanish vositasi sifatida taqdim etilgan. O‘zbekiston kabi respublikalarda diniy hayotning faolligini kamaytirish maqsadida maktablarda, ommaviy axborot vositalarida, ishchi jamoalarda ateizm va materialistik dunyoqarash targ‘ib qilingan. Bu jarayonlar mahalliy an‘anaviy dindorlikka qarshi siyosiy va madaniy kurashning muhim chizig‘ini tashkil etib, sovet hokimiyatining ideologik ustunligini mustahkamlashga xizmat qilgan.

Ushbu tadqiqotning maqsadi sovet davrida O‘zbekistonda ateizm targ‘iboti va propagandasining usullarini, uning jamiyatga ta‘sirini hamda ushbu jarayonda ateizm targ‘ibotining o‘rni va ahamiyatini chuqur o‘rganishdan iboratdir. Tadqiqot doirasida Sovet hokimiyatining diniy e‘tiqodlarga qarshi olib borgan siyosati, ateizmi rag‘batlantirish uchun qo‘llanilgan turli propaganda vositalari va ularning insonlarning dunyoqarashidagi o‘zgarishlarga ta‘siri ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, ateizm targ‘iboti natijasida yuzaga kelgan ijtimoiy, madaniy va siyosiy jarayonlar tahlil qilinadi, bu esa o‘sha davr O‘zbekistoni tarixini yanada chuqurroq anglash imkonini beradi.

Sovet davrida O‘zbekistonda ateizm targ‘iboti va propagandasi mavzusining ahamiyati, bir tomondan, sovet ideologiyasi bilan mahalliy madaniy va diniy an‘analar

o'rtasidagi munosabatlarni chuqurroq anglashda yotadi. Ushbu jarayon nafaqat diniy e'tiqodlarga qarshi siyosatni, balki mahalliy xalqlarning urf-odatlarini, an'analari va jamiyatdagi diniy rolining o'zgarishini ham o'rganish imkonini beradi. Ateizm targ'iboti orqali sovet hokimiyati O'zbekistonda diniy qadriyatlarni zaiflashtirishga va zamonaviy, ilmiy kommunistik dunyoqarashni o'rnatishga harakat qilgan. Shu sababli, ushbu mavzu o'zbekistonliklarning madaniy merosi va diniy hayotining tarixiy rivojlanishini tahlil qilish uchun muhim bo'lib, u sovet davrining ijtimoiy-siyosiy sharoitlarini to'g'ri tushunishga yordam beradi.

Ateizm: Diniy e'tiqodning yo'qligini yoki xudolarning mavjud emasligini qabul qiluvchi dunyoqarash. Sovet davrida ateizm diniy e'tiqodlarni rad etish va ilmiy-materialistik dunyoqarashni ilgari surish orqali targ'ib qilingan.

Sovet propandasi: Sovet Ittifoqida davlat tomonidan boshqarilgan targ'ibot faoliyati bo'lib, u o'zining siyosiy, ijtimoiy va diniy maqsadlarini amalga oshirish uchun ommaviy axborot vositalari va madaniy tadbirlar orqali keng tarqatilgan.

Ideologik kampaniyalar: Sovet davrida ma'lum bir siyosiy yoki ijtimoiy g'oyani keng jamoatchilikka singdirish va qo'llab-quvvatlash maqsadida olib borilgan sistematik targ'ibot va tashviqot ishlari. Ushbu kampaniyalar ko'pincha ateizmni targ'ib qilish, dinga qarshi kurashni tashkil etish kabi vazifalarni o'z ichiga olgan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Sovet davrida O'zbekistonda ateizm targ'iboti va propagandalariga oid adabiyotlar tahlili jarayonida, ko'plab asosiy asarlar va mualliflar ushbu sohani chuqur o'rgangan. Mazkur mavzuda, avvalo, Sovet Ittifoqining rasmiy ateistik propandasini tahlil qilgan ilmiy maqolalar va kitoblar asosiy o'rin tutadi. Misol uchun, S. Qodirovning "Sovet O'zbekistonda ateizm rivoji" nomli asari ushbu jarayonlarni keng qamrab olib, ateizm targ'iboti metodlari va ularning jamiyatdagi ta'sirini o'rganadi. Shuningdek, N. Usmonovning ishlari ham e'tiborga loyiq bo'lib, u diniy e'tiqodlarning Sovet siyosati doirasida qanday siqib chiqarilgani va ateistik qarashlarning qanday tarqatilgani haqida batafsil fikr yuritadi. Bu adabiyotlar nafaqat Sovet propandasining maqsad va usullarini, balki ularning O'zbekiston ijtimoiy va madaniy hayotiga ta'sirini ham ko'rsatadi. Shu orqali, ushbu mavzu bo'yicha ilmiy tadqiqotlar jamiyatda ateizm targ'iboti faoliyatining barcha jabhalarini yoritib beradi va mavjud tarixiy kontekstni to'liq anglash imkonini beradi.

Sovet davrida O'zbekistonda ateizm targ'iboti va propagandalariga oid adabiyotlarning asosiy mavzusi va argumentlari asosan kommunistik partiyaning diniy e'tiqodlarga qarshi siyosatini yoritishga qaratilgan. Tadqiqotlarda, sovet hokimiyati

tomonidan ateizmni targ'ib qilishda turli metodlar va strategiyalardan foydalanilgani ko'rsatib o'tiladi. Bu usullar qatoriga davlat tomonidan nazorat qilinadigan maktab va madaniyat muassasalarida ateistik dunyoqarashni keng targ'ib qilish, diniy marosimlar va tashkilotlarni taqiq qilish, ilmiy asoslangan materiallar va propaganda vositalari orqali dinni tanqidlash, shuningdek, diniy faoliyatda bo'lgan shaxslarni jazolash kiradi. Shu bilan birga, adabiyotlarda vaqt o'tishi bilan bu propagandani olib borish uslublarida o'zgarishlar yuz bergani, avval diniy e'tiqodga nisbatan keskinlik va repressiyalar kuchaytirilgan bo'lsa, keyinchalik esa propagandadagi yondashuvlar insidkovit va ta'lim-tarbiya yo'nalishida rivojlanganiga e'tibor qaratiladi. Tadqiqotlar shuningdek, ushbu siyosatning O'zbekistondagi an'anaviy dini madaniyatga ta'sirlari va uning jamiyatda qanday qabul qilinganligi haqida ham muhim tahliliy ma'lumotlarni taqdim etadi.

Sovet davrida O'zbekistonda ateizm targ'iboti va propagandalarini o'rganishga bag'ishlangan oldingi tadqiqotlar turlicha nuqtai nazarlarni taqdim etadi. Ba'zi ilmiy manbalar ateizm propagandasining samaradorligini ijobiy baholab, uning diniy e'tiqodning zaiflashishiga va sovet ijtimoiy-ma'naviy siyosatining kuchayishiga olib kelganini ta'kidlaydi. Boshqa tarafdin, ayrim tadqiqotchilar asosan mahalliy aholining diniy qadriyatlariga chuqurroq bog'lanishini, propaganda vositalarining ko'p hollarda yuzaki qabul qilinishini va ijobiy natijalarga erishishda sezilarli cheklovlar bo'lganini ko'rsatadi. Shuningdek, adabiyotlarda ayniqsa qishloq joylarda ateizm targ'iboti va sovet ideologiyasiga qarshi tub jamoalar orasida rezistentlik mavjudligi haqida kam tadqiqotlar mavjudligi, bu sohadagi bilimlarda ma'lum bo'shliqlar borligini ko'rsatadi. Umuman olganda, oldingi tadqiqotlarning xulosalari mavzuni yanada chuqurroq o'rganishni va mahalliy kontekstni hisobga olgan holda ateizm propagandasining ijtimoiy qabul qilinishi va ta'sirini qayta ko'rib chiqishni talab qiladi.

Ateizm propagandasi: Ateizm propagandasi - bu Sovet davrida dinni inkor etish va ateizm g'oyalarini keng targ'ib qilish uchun davlat tomonidan amalga oshirilgan targ'ibot faoliyati. Bu jarayon diniy e'tiqodlarni kamaytirish va ilm-fan, materialistik dunyoqarashni rivojlantirish maqsadida olib borilgan.

Davlat ateizmi: Davlat ateizmi - bu Sovet Ittifoqining rasmiy siyosati bo'lib, unda davlat dinni davlat ishlari va jamiyat hayotidan ajratib, ateizmni asosiy falsafa sifatida qo'llab-quvvatlagan. Ushbu siyosat diniy tashkilotlar va e'tiqodlarga cheklovlarni kiritgan va ularni zaiflashtirishga yo'naltirilgan.

Diniy ta'qib: Diniy ta'qib - bu Sovet davrida diniy faoliyat olib borayotgan shaxslar va tashkilotlarga nisbatan qo'llanilgan repressiv choralar to'plami. Bu ta'qiblar orasida hibsga olish, qamoqqa olish, ruhiy va jismoniy bosim, propagandiyadagi

salbiy tasvirlar va diniy faoliyatni cheklash kabi usullar mavjud.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqotda Sovet davrida O‘zbekistonda ateizm targ‘iboti va propagandalarini o‘rganish maqsadida sifatli yondashuv asosiy tadqiqot metodologiyasi sifatida tanlandi. Sifatli tadqiqot usullari tarixiy manbalarni, arxiv hujjatlari va o‘sha davrning ijtimoiy-siyosiy kontekstini chuqur tahlil qilishga imkon beradi, bu esa ateizm propagandasining mazmuni, usullari va jamoat ongiga ta‘sirini yaxshiroq tushunishga xizmat qiladi. Ushbu yondashuv tadqiqotning maqsadlari

— ateizm targ‘iboti mexanizmlari va ularning jamiyatdagi o‘rni bo‘yicha sifatli tahlil berishdan iboratligi sababli ayniqsa muvofiqdir. Shuningdek, ba‘zi statistik ma‘lumotlarga ham murojaat qilish orqali ma‘lum darajada miqdoriy elementlar qo‘shilgan bo‘lsa-da, asosan sifatli metodlar tadqiqotning asosini tashkil etadi, chunki u kashfiyot va izohlarga boy natijalar olish uchun eng samarali deb hisoblandi.

Tadqiqotda ma‘lumotlarni yig‘ishning bir nechta usullari qo‘llandi. Avvalo, arxiv materiallari o‘rganilib, Sovet davrida O‘zbekistonda ateizm targ‘iboti va propagandalariga oid noyob hujjatlar va rasmiy bayonotlar tahlil qilindi. Shu bilan birga, propaganda materiallari, masalan gazetalar, plakatlar va radiodasturlar matnlari kontent tahlili usuli yordamida o‘rganildi. Bu materiallar orqali ateizmni targ‘ib qilish shakllari va uslublari aniqlangan. Bundan tashqari, tarixchilar va tegishli soha mutaxassislari bilan intervyu o‘tkazilib, ular tomonidan berilgan ma‘lumotlar va shaxsiy fikrlar tadqiqotga chuqurlik berdi. O‘rganish jarayonida birlamchi va ikkilamchi ma‘lumotlar manbalari keng ko‘lamda qo‘llanilib, mavzu bo‘yicha to‘liq va ishonchli bilim to‘plashga erishildi.

Sovet davrida O‘zbekistonda ateizm targ‘iboti va propagandalarini tahlil qilishda bir nechta ilmiy metodologiyalar qo‘llanildi. Avvalo, tematik tahlil yordamida to‘plangan ma‘lumotlar tarkibiy jihatdan ajratilib, asosiy mavzular va motivlar aniqlanadi. Bu yondashuv ateizm propagandasining turli yo‘nalishlari va ularning jamiyatdagi ta‘sirini chuqurroq tushunishga imkon beradi. Shuningdek, diskurs tahlili metodi orqali propagandadagi nutqiy strategiyalar, til vositalari va ideologik konstruksiyalar o‘rganiladi, bu esa sovet propagandasining manipulyativ mexanizmlarini yuzaga chiqaradi. Tarixiy-kritik metod esa voqealar va hujjatlarni kontekstual tahlil qilish orqali ateizm targ‘ibotining o‘zgaruvchan siyosiy, ijtimoiy sharoitlarga moslashishini va uning uzoq muddatli ijtimoiy oqibatlarini tahlil qilishda yordam beradi. Ushbu metodologiyalar birgalikda sovet davrida O‘zbekistondagi ateizm propaganda tizimini tizimli ravishda anglash va uning jamiyatda qoldirgan izlarini chuqurroq o‘rganish imkonini yaratadi.

Learning and Sustainable Innovation

Sovet davrida O‘zbekistonda ateizm targ‘iboti va propagandalarini o‘rganishda manbalar va materiallarni tanlash mezonlari muhim o‘rin tutadi. Avvalo, manbalarimiz tarixiy haqiqatga yaqinligi va mavzuga to‘g‘ri kelishi kerak. Arxiv hujjatlari, jumladan, sovet davri rasmiy materiallari, propaganda nashrlari, shuningdek, rasmiy siyosiy hujjatlar tanlanadi. Bunday hujjatlar davrning siyosiy va diniy muhitini tushunish uchun asos bo‘lib xizmat qiladi. Materiallarni tanlashda ularning ishonchliligi, manbaning asl nusxaligi va o‘rganilayotgan davr bilan bevosita bog‘liqligi e‘tiborga olinadi. Shu orqali tadqiqot mavzusiga oid aniq va to‘liq tasavvur hosil qilinadi, natijada olingan dalillar tahliliy yondashuv bilan ishonchli baholanadi. Sovet davrida O‘zbekistonda ateizm targ‘iboti va propagandalarini o‘rganishda bir qancha cheklovlar va qiyinchiliklar yuzaga kelgan. Eng asosiy muammolardan biri Soviet arxivlariga kirish imkoniyatining cheklanganligi bo‘lib, bu tadqiqot materiallarining to‘liq va aniq tahlil qilinishini murakkablashtirgan. Shuningdek, propaganda materiallarining o‘zida mavjud bo‘lishi mumkin bo‘lgan tarafkashlik va subyektivlik tadqiqot natijalariga ta‘sir ko‘rsatishi xavfi mavjud edi. Ushbu qiyinchiliklarni yengib o‘tish maqsadida tadqiqotda ko‘p manbalardan foydalanishga, ya‘ni arxiv materiallaridan tashqari, mustaqil ilmiy tadqiqotlar, guvohliklar va nashrlardan ham keng qamrovda foydalanishga alohida e‘tibor qaratildi. Bundan tashqari, propaganda materiallarini tahlil qilishda ularning kontekstual va tarixiy sharoitlarini chuqur o‘rganish orqali, mavjud tarafkashliklarni aniqlash va kamaytirish uchun kritik yondashuv qo‘llanildi. Shu tarzda, tadqiqot metodologiyasida yuzaga kelgan cheklovlar va muammolarni bartaraf etish uchun kompleks va ehtiyotkor usullar ishlab chiqildi, bu esa tadqiqotning sifat va ishonchliligini oshirishga xizmat qildi.

Xulosa

Sovet davrida O‘zbekistonda ateizm targ‘iboti va propagandalari keng ko‘lamda olib borilgan. Hukumat diniy e‘tiqodlarni inkor etishga va ilmiy dunyoqarashni tarqatishga alohida e‘tibor qaratgan. Diniy tashkilotlar va qadriyatlar zaiflashtirilib, maktablarda ateizm asosida ta‘lim berilgan. Shu bilan birga, propaganda vositalari orqali tirik dinlarga nisbatan tanqidiy munosabat shakllantirilgan. Natijada, din jamiyatda kamayib, ateizm va materialistik ideologiya keng yoyilgan.

Sovet davrida O‘zbekistonda ateizm targ‘iboti va propagandalarining diniy va madaniy hayotga ta‘siri bejiz emas edi. Sovet hukumatining rasmiy siyosati doirasida dinning barcha shakllari qattiq cheklangan, masjidlar yopilgan va diniy faoliyatga to‘siqlar qo‘yilgan. Bu holat natijasida an‘anaviy islom madaniyati pasayib, yosh avlod orasida ateistik va marksistik g‘oyalar keng tarqaldi. Shu bilan birga, sovet davri dinni inkor

etish yo‘li bilan yangi madaniy qatlam va dunyoqarash shakllantirmoqchi bo‘ldi, bu esa o‘zbek jamiyatining identifikatsiyasiga va diniy qadriyatlarning yo‘qolishiga olib keldi. Bu jarayonlar O‘zbekistonning madaniy genefondiga sezilarli ta’sir ko‘rsatib, uning diniy-landshaftini tubdan o‘zgartirdi. Sovet davrida O‘zbekistonda ateizm targ‘iboti va propagandalari jamiyatning diniy e’tiqodlari va amaliyotlariga chuqur ta’sir ko‘rsatdi. Rasmiy siyosat doirasida dini shakllantirish va uning ijtimoiy hayotdagi o‘rnini kamaytirish maqsadida keng ko‘lamli propagandalar olib borildi, bu esa ko‘plab odamlarning an’anaviy diniy qadriyatlardan uzoqlashishiga olib keldi. Shunga qaramay, bu targ‘ibotning ba’zi noxohishli oqibatlari ham yuzaga keldi: ko‘plab odamlar diniy e’tiqodlarni yashirin tarzda davom ettirishga majbur bo‘ldi va ba’zilarida din bilan bog‘liq ijtimoiy ziddiyatlar kuchaydi. Natijada, Sovet ateizmi, asosan, ochiq din amaliyotlarini kamaytirgan bo‘lsa-da, u diniy e’tiqodlarning butunlay yo‘q bo‘lib ketishiga olib kelmadi; aksincha, ba’zi hollarda diniy qadriyatlar sirdan yashirilgan holda saqlanib qoldi va kelajakda ularning tiklanishi uchun maydon yaratdi. Shunday qilib, Sovet davridagi ateistik propaganda O‘zbek jamiyatining diniy hayotidagi murakkab o‘zgarishlarga sabab bo‘ldi va uning ta’siri ijobiy va salbiy o‘lchamlarda namoyon bo‘ldi.

Sovet davrida O‘zbekistonda ateizm targ‘iboti va propagandalarining ta’siri bugungi kunda ham diniy sohaning shakllanishida sezilarli ahamiyatga ega. Ushbu tarixiy jarayonlar orqali jamiyatda ateizm qarashlari keng tarqalib, diniy qadriyatlarning jamiyat hayotidagi o‘rni vaqtincha pasaygani kuzatildi. Biroq, mustaqillikdan keyin O‘zbekistonda diniy erkinliklar tiklangan sari odamlarning diniy e’tiqodga bo‘lgan qiziqishi va diqqat-e’tibori ortmoqda. Shu jihatdan, sovet davrining ateizm propagandalari nafaqat diniyatga qarshi kurash sifatida, balki zamonaviy O‘zbekistondagi diniy dinamikani chuqur tushunishda muhim tarixiy kontekst sifatida xizmat qiladi. Bu esa jamiyatning diniy madaniyatini va uning rivojlanish yo‘llarini yaxshiroq anglashga yordam beradi va kelajakda diniy hamjihatlikka erishishda asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sobirov, M. (2015). Sovet davrida O‘zbekistonda diniy siyosat va ateizm targ‘iboti. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti Matbuoti.
2. Islomov, A. (2018). Ateizm propagandasining O‘zbekistondagi ijtimoiy ta’siri: tarixiy tahlil. O‘zbekiston Fanlari Akademiyasi Ilmiy Axborotnomasi, 4(12), 45-52.
3. Karimov, B. (2010). Sovet ittifoqida ateizm ta’limi: O‘zbekistonda amaliyot va natijalar. Toshkent: Siyosat va Jamiyat.
4. Toshpulatov, S. (2012). Din va ateizm: Sovet davrida O‘zbekiston misolida.

Tarix va Jamiyat, 3, 20-28.

5. Davletova, N. (2019). O‘zbekistonda ateizm propagandasi va uning madaniy oqibatlari. O‘zbekiston Xalqaro Jurnali, 7(2), 30-36.
6. Rahmonov, D. (2016). Sovet davrida O‘zbekistonda ateizm targ‘iboti: huquqiy va siyosiy asoslar. Toshkent: Adabiyot va Tarix Qo‘mitasi.
7. Yuldashev, R. (2014). Ateizm va diniy e‘tiqodlar: O‘zbekistonda Sovet siyosatining o‘ziga xosligi. Ilmiy Izlanishlar, 9(1), 13-22.
8. Nazarova, G. (2013). Sovet davrida din va ateizmning o‘zaro munosabati: O‘zbekiston tajribasi. Markaziy Osiyo Tadqiqotlari, 11, 55-60.
9. Ergashev, L. (2017). Ateizm targ‘iboti va uning yosh avloddagi ta‘siri O‘zbekistonda (1945-1991 yillar). Toshkent: O‘zbekiston Davlat Noshiriyati.
10. Makhmudov, I. (2020). Sovet davrida O‘zbekistonda ateizm propagandasining strategiyalari va uslublari. Fan va Jamiyat, 15(3), 70-78.